

Teatteritreeniä – SISÄLLYS ja OPETTAJAN OHJEET DIALOGIEN TYÖSTÄMISEEN

- **Taiteilijaesittely, Antti Timonen**
- **Teatteritreeniä alakoululaisille ”Merenranta”**
- **Dialogi ”Takki”**
- **Dialogi ”Varattu”**

OHJEET DIALOGIEN TYÖSTÄMISEEN

Tarkoituksena on käyttää yksinkertaisia kahden hengen kohtauksia työpajatyypisessä harjoittelussa. Tavoitteena on hahmottaa, kuinka iso osa näyttelemisestä on kaikkea muuta kuin annettujen repliikkien puhumista. Ajatuksena on, että saataisiin oppilaille kokemus omista mahdollisuuksista vaikuttaa katsojaan mutta myös jonkinlainen raapaisu siitä, miten omassa elämässä voi vaikuttaa sillä, MITEN asioita kertoo siihen, miten tulee ymmärretyksi.

Taustaa:

Kohtauksen kerronta on aina paljon muutakin kuin pelkkä teksti. Kohtausta valmisteltaessa on hyvä hahmottaa se, mikä informaatio - faktat - katsojalle on tarkoitus välittää puhutun tekstin kautta (esimerkiksi Dialogi - Varattu; toinen henkilö ei ole vapaa ja toinen on rakastunut häneen silti). Jos kohtaus vain luetaan, siitä saatava informaatio on pelkät faktat. Kaikki muu on rivien välissä, ja sen kaiken näyttelijät sekä ohjaaja voivat vapaasti päättää. Valtaosa kohtauksen kerrontaa on aina rivien välissä, asenteissa, tauoissa, vallankäytössä. Siinä miten repliikit sanotaan, ei siinä mitä sanotaan. Proosakirjallisuudessa kirjailija kirjoittaa nuo asiat dialogin väliin ja sisään, kuvailee mitä henkilö tuntee tai ajattelee, jolloin lukija hahmottaa myös eri tavalla sen, mitä henkilö repliikissään sanoo. Näytelmätekstissä usein käytetään vastaavan asian saavuttamiseen näyttämöohjeita, joissa kirjoittaja voi kuvailla tarkastikin, missä tunnetilassa tai millä ajatuksella hän on ajatellut roolihenkilön jonkun tietyn repliikin sanovan. Näyttelijän työkalupakin valikoimasta herkullisimpia ovat usein juuri ne asiat, jotka päätetään harjoiteltaessa. Sävyt, tunteet ja tunnelmat, asenteet, kaikki se mitä kirjailijan tekstin väleihin ja päälle näytellään. Näyttelemisen on aina paljon enemmän kuin repliikkien puhumista. Tätä voi kokeilla helposti laittamalla kaksi henkilöä puhumaan dialogia ilman mitään näyttelemistä paikallaan seisten. Nopeasti paljastuu, että pelkät repliikit ovat vain luuranko, jonka ympärille merkitykset, henkilöiden väliset suhteet, ajatukset, motiivit ja kaikki muu pitää rakentaa.

Olen tarkoituksella kirjoittanut dialogitekstit siten, että tekstin tasolla sisältö on aika yksioikoinen. Tarkoituksena on yksinkertaisten harjoitusten kautta tutkia erilaisten näyttelijän työkalujen vaikutusta siihen, minkälaisen viestin kohtauksella voi katsojalle lähettää. Samalla saadaan kuvaa siitä, miten vastaanäyttelijä voi omilla työkaluillaan ja valinnoillaan muuttaa repliikin sisältöä muuttamatta tekstiä. Nämä ovat ikään kuin teatterin tekemisen ja näyttelemisen sormiharjoituksia, joita voi käyttää workshop - tyyppisessä työskentelyssä. Näyttelemisessä kuunteleminen on aina yhtä oleellista kuin puhuminen. Kuuntelemisella tarkoitan sitä, miten vastaanäyttelijä repliikin sanoo, mutta myös koko tilanteen kuuntelemista. Mitä kehonkieli, asetelma, kiihkeys tai passiivisuus kertoo, ja miten minun roolihenkilöni siihen reagoi. Mitä minä - ja me yhdessä - rivien välissä välitämme.

Toimintaohjeita ja asioita, jotka on hyvä tehdä etukäteen:

1. Opetelkaa repliikit. Olen kirjoittanut ne kirjakielellä selvyuden vuoksi, mikään ei estä teitä sopimasta, että sovitatte ne omaan suuhun sopiviksi, murteelle tai jopa henkilökohtaisen puhutavan mukaisiksi. Älkää kuitenkaan muuttako faktasisältöä. Kannattaa toimia niin, että jokainen opettelee sekä henkilön A että henkilön B roolit.
2. Jakautukaa pareihin. Jokainen pari päättää kumpi on A ja kumpi B. Tarkoituksena on myös voida vaihtaa osia, dialogeissa jompikumpi on aina enemmän kohtausta eteenpäin ajava henkilö. On hyvä, että jokainen saa kokeilla kumpaakin osaa.
3. Valitkaa kohtaukselle ohjaaja. Se voi olla oppilas tai opettaja.

Sitten työhön:

Muutama sana workshop -työtavasta, jonka ajattelen sopivan tähän. Ennen varsinaisen työn aloitusta on hyvä koko ryhmän kanssa yhdessä käydä läpi se, mitä faktoja teksteissä repliikkitasolla on. Mitä tiedetään henkilöistä varmuudella? Kohtaus voidaan vaikka lukea läpi ”kuivana”, ilman mitään tulkintaa, ja sen jälkeen keskustella siitä, jotta ollaan varmasti yhtä mieltä perusasioista.

Sen jälkeen jakaudutaan työryhmiin edellä olevien kohtien 2 ja 3 mukaisesti. Jokainen työryhmä päättää keskenään, minkälaista kohtausta halutaan tehdä. Alla on muutamia helppoja työkaluja kohtauksen sisällön pohdintaan ja toteutukseen, lisäksi jokaisen dialogin yhteydessä vielä lisää työkaluja, joiden ajattelen sopivan juuri kyseisen tekstin kanssa käytettäväksi. Jos työssä tuntuu vaikealta päästä alkuun, voi esittää seuraavia apukysymyksiä: Miten henkilöt suhtautuvat toisiinsa, mikä on heidän keskinäinen suhteensa? Kumpi hallitsee tilannetta, kumpi on altavastaaja? Vastaukset näihin kysymyksiin saattavat olla jotain aivan muuta kuin mitä pelkistä repliikeistä käy ilmi. Työryhmä voi päättää näitä asioita ihan vapaasti, vain mielikuvitus on rajana. Oleellista on sen pohtiminen, millä työkaluilla tehdyt valinnat saadaan näkyviksi katsojille ilman, että muutetaan repliikkejä.

Työryhmät eivät kerro toisilleen, minkälaista tulkintaa henkilöistä ja tilanteesta yrittävät saada aikaan. Sitten harjoitellaan kohtaukset. Tähän voi varata aikaa 15 – 20 minuuttia, käytettävissä olevasta ajasta riippuen enemmänkin.

Sitten jokainen työryhmä esittää oman versionsa kohtauksesta muille. Jokaisen kohtauksen jälkeen käydään keskustelua siitä, mitä kohtauksen sisällöstä oli luettavissa. Miten sisältö aukesi katsojille ja ennen kaikkea miksi. Mikä repliikkitason päälle ja väleihin tuotu toiminta tai ajatus kertoi katsojille mitään?

JOS EDELLÄ OLEVA, VALMISTELUA VAATIVA TYÖTAPA TUNTUU HANKALALTA, tässä toinen mahdollisuus: Työryhmä päättää käyttää joitakin työkaluja ilman, että etukäteen mietitään mitä pyritään kertomaan. Sitten harjoitellaan kohtaus nopeasti, 5 – 10 minuutissa valittuja työkaluja käyttäen. Sen jälkeen esitetään harjoiteltu materiaali muille ja keskustellaan siitä, mitä kohtauksesta välittyi. Tarkoituksena on saada näkyväksi se, kuinka paljon pienetkin muutokset tavassa tehdä vaikuttavat siihen, miten katsoja lukee henkilöt ja kohtauksen sisällön.

Työkaluista:

Ajattelen työkaluja olevan karkeasti jaotellen kahdenlaisia: selkeästi teknisiä keinoja sekä tunteisiin, ajatteluun ja motiiveihin liittyviä keinoja.

TYÖKALUJA (ensimmäiset kolme teknisiä, toiset kolme tunteita ja motiiveja):

1) Tilanne: Päätäkää tilanne, jossa keskustelu käydään. Aluksi voi olla hyvä puhua tekstit siten, että ajatellaan henkilöiden olevan rauhassa kahdestaan. Mitä tapahtuu, jos asetelma muutetaan sellaiseksi, että keskustelu käydään koulun pihalla, jossa kuka tahansa voi kuulla? Bussissa, jossa pitää puhua niin ettei takana oleva kuule? Bileissä, missä toinen keskustelijoista ei haluaisi keskustella toisen kanssa lainkaan?

2) Rytmi: Mitä kohtauksen viestille tapahtuu, jos toinen henkilöistä pitää tauon aina ennen omaa repliikkiään? Yksinkertainen harjoitus: toinen henkilöistä laskee aina mielessään kolmeen ennen kuin sanoo oman repliikkinsä. Miten tämä muuttaa henkilöiden välisiä suhteita? Taukoja pitävän näyttelijän on myös hyvä miettiä, miten tauot motivoi. Ettei pelkästään laske päässään, vaan näyttelee ne tauot; miettii, katsoo puhelintaan, tupakoi jne.

3) Status: Tutkikaa sitä, kumpi kohtauksen henkilöistä hallitsee tilannetta, kumpi seuraa perässä. Yksinkertainen harjoitus on se, että jompikumpi henkilöistä istuu, toinen seisoo. Minkälaisen valta-aseman korkeampi fyysinen asema antaa suhteessa siihen, joka on matalammalla? Toinen harjoitus voi olla se, että päätätte etukäteen, että toinen henkilöistä on ujo ja toinen rohkea, avoin. Kokeilkaa myös siten, että ujon ominaisuuden saa se, joka tekstitasolla on rohkeampi ja päinvastoin. Mitä se tuottaa? Valta-asemaa voi tutkia myös sitä kautta, että päättää toisella henkilöistä olevan kiire päästä tilanteesta pois. Miltä kohtaus näyttää, jos henkilö haluaa pois, mutta ei voi lähteä ennen kuin asia on puhuttu?

4) Tunnetilat. Päätäkää mikä on kummankin henkilön tunnetila kohtauksen aikana. Henkilö voi olla esimerkiksi vihainen, surullinen, rakastunut jne. Mitä näillä leikkiminen tuottaa siihen, miltä kohtaus näyttää?

5) Motiivit: Päätäkää henkilöille yksinkertaiset motiivit. Esimerkkejä: toinen haluaa päästä pois tilanteesta, toinen ei halua päästä / Toinen ei halua puhua, toinen haluaa / Toinen haluaa koskea tai saada katsekontaktin, toinen ei. Mitä tämän tyyppiset ennakoasenteet tekevät sille, mitä kohtaus kertoo. Voiko motiivi myös muuttua kohtauksen aikana?

6) Salaisuudet: Päätäkää että molemmilla henkilöillä on salaisuus. Toinen haluaa paljastaa omansa, toinen ei. Mitä tämä tuottaa kohtaukseen?

Lopuksi:

Kaikkea edellä olevaa voi soveltaa niin vapaasti kuin halutaan. Oleellista ei ole annettujen ohjeiden orjallinen noudattaminen, eikä missään tapauksessa minkäänlaisen onnistumisen mittaaminen. Näyttelemineen on vapaimmillaan tulosvastuutonta leikkimistä, mahdollisuus heittäytyä ja kokeilla ilman paineita onnistumisesta. Jos saavutetaan hauska hetki yhdessä, on saavutettu jo paljon. Parhaimmillaan tämän tyyppiset sormiharjoitukset antavat tekijälleen kokemuksen siitä, miten hän omilla valinnoillaan voi vaikuttaa katsojaan.

Näillä harjoituksilla voi myös avata oppilaan näkemystä siitä, kuinka paljon kaikki puhuttujen sanojen ympärillä tapahtuva viestintä kertoo katsojalle joka päivä arjessa. Näiden harjoitteiden yhteys oikeaan elämään löytyy esimerkiksi siitä, että saadaan oppilaat hahmottamaan se, kuinka paljon omalla fysiikallaan voi viestiä esimerkiksi kesätyöpaikan haastattelussa tai vanhemmille valehdellessa.

Antoisia treenihetkiä!

Antti Timonen

